

ΚΑΘΟΡΙΣΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΟΥ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Βάσω Παπαδάκη

Κοινωνική Λειτουργός - Κοινωνιολόγος, ΜΑ

Εργαστηριακή συνεργάτης του τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του Τ.Ε.Ι. Ηρακλείου

Εισαγωγή

Το παρόν άρθρο παρουσιάζει συνοπτικά τα αποτελέσματα ερευνών στις Η.Π.Α. και σε χώρες της Δυτικής Ευρώπης σχετικά με τους παράγοντες που επηρεάζουν τους φοιτητές των Σχολών Κοινωνικής Εργασίας στην επιλογή του συγκεκριμένου επαγγέλματος. Οι περισσότερες από αυτές τις έρευνες έχουν εστιάσει στο θέμα των προσωπικών αξιών, στην ύπαρξη τραυματικών εμπειριών στην οικογένεια προέλευσης των κοινωνικών λειτουργών ή σε δημογραφικούς παράγοντες. Δεν έχει δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στη διερεύνηση του ρόλου των δομικών παραγόντων στην επιλογή του επαγγέλματος. Οι λόγοι που οδηγούν τους φοιτητές στην Κοινωνική Εργασία είναι αποφασιστικής σημασίας, τόσο για την εκπαίδευση στην Κοινωνική Εργασία, όσο και για την μελλοντική εξέλιξη του επαγγέλματος..

1. Προσδιορισμός της έννοιας «Επιλογή Επαγγέλματος»

Ο όρος «επιλογή επαγγέλματος» χρησιμοποιείται για να δηλώσει τις διαδικασίες κυρίως της εισόδου του ατόμου στην αγορά εργασίας, αλλά και τις αλλαγές και αποφάσεις που πραγματοποιούνται σε μεταγενέστερα στάδια. Στο γενικό αυτό ορισμό εμπεριέχονται διαφορετικές καταστάσεις όπως: τι θα ήθελε το άτομο να κάνει, εφ' όσον έχει τις προϋποθέσεις (εκπαίδευση, ευκαιρίες), ή τι θα επιδιώξει να κάνει ή, τέλος, τι από όλα αυτά πραγματοποιεί (Roe, 1956 στο Κασιμάτη, 1991).

Στη διεθνή βιβλιογραφία σχετικά με την επιλογή επαγγέλματος, υπάρχει μια τάση να υπερτονίζεται από τους μελετητές του φαινομένου είτε η *θεληματική ατομική επιλογή επαγγέλματος*, είτε η *καθοριστική επίδραση εξωτερικών παραγόντων* στην επιλογή αυτή (Watson, 1995). Οι θεωρίες με επίκεντρο την ατομική επιλογή (ψυχολογικές κυρίως σχολές) εξετάζουν τον τρόπο με τον οποίο το άτομο αναπτύσσεται και πέραν από διάφορα στάδια κατά τα οποία η αυτο-αντίληψή του εξελίσσεται καθώς αναπτύσσονται οι ικανότητες, οι κλίσεις και τα ενδιαφέροντά του. Δύο πολύ σημαντικές θεωρίες αυτής της σχολής είναι των Ginzberg et al. (1951) και του Super (1957). Ο Musgrave (1967) σε μια περισσότερο κοινωνιολογική προσέγγιση, εστιάζει

στους ρόλους μέσα από τους οποίους περνά το άτομο στην οικογένεια, στην εκπαίδευση και στην πρώιμη εργασιακή του εμπειρία. Μέσα από τους ρόλους αυτούς το άτομο κοινωνικοποιείται και μαθαίνει να επιλέγει τον επαγγελματικό ρόλο στον οποίο τελικά θα καταλήξει.

Σε αντίθεση με τις προαναφερθείσες θεωρίες που τονίζουν την *ελεύθερη επιλογή επαγγέλματος*, οι κοινωνιολογικές θεωρήσεις προσπαθούν να ερμηνεύσουν την επιλογή επαγγέλματος δίνοντας έμφαση σε δομικούς παράγοντες. Κατά τον Roberts (1975), που θεωρείται ο σημαντικότερος εκπρόσωπος αυτής της τάσης, τα άτομα δεν επιλέγουν ουσιαστικά το επάγγελμά τους, αλλά παίρνουν τελικά αυτό στο οποίο μπορούν να έχουν πρόσβαση, σύμφωνα με τις επικρατούσες κοινωνικές συνθήκες οι οποίες διαφοροποιούνται ανάμεσα στις διάφορες κοινωνικές ομάδες. Αυτός είναι ο λόγος που διαφορετικές κοινωνικές ομάδες έχουν διαφορετικό βαθμό πρόσβασης στα διάφορα επαγγέλματα. Έτσι, τα ανώτερα κοινωνικά στρώματα έχουν ευκολότερη πρόσβαση στα ανώτερα –από άποψη κοινωνικού κύρους και δύναμης– επαγγέλματα, συγκριτικά με τα εργατικά στρώματα.

Ωστόσο, από άλλους ερευνητές (Layder et al., 1991, Banks et al., 1992) τονίστηκε το γεγονός ότι στην επιλογή του επαγγέλματος σημαντικό ρόλο παίζουν –αλληλεπιδρώντας μεταξύ τους– τόσο η ατομική επιλογή όσο και δομικοί παράγοντες. Κατά τον Watson (1995), εάν θέλουμε να κατασκευάσουμε ένα μοντέλο για την επιλογή του επαγγέλματος θα πρέπει να λάβουμε υπόψη τόσο υποκειμενικούς όσο και αντικειμενικούς παράγοντες. Υποκειμενικά, το άτομο έχει συγκεκριμένους πόρους όπως, χρήματα, ικανότητες, γνώσεις, σωματική διάπλαση. Αντικειμενικά, έχει συγκεκριμένα κίνητρα, ενδιαφέροντα και προσδοκίες. Και οι δύο αυτές κατηγορίες παραγόντων δέχονται ισχυρές επιρροές από δομικούς παράγοντες. Αυτοί είναι, από τη μία πλευρά, η οικογένεια, η τάξη, η εθνικότητα, το μορφωτικό επίπεδο του ατόμου, και από την άλλη πλευρά η αγορά εργασίας.

2. Καθοριστικοί παράγοντες στην επιλογή του επαγγέλματος της Κοινωνικής Εργασίας

Οι μέχρι τώρα έρευνες στις Ηνωμένες Πολιτείες και στη Δυτική Ευρώπη όσον αφορά στους καθοριστικούς παράγοντες για την επιλογή του επαγγέλματος της Κοινωνικής Εργασίας, έχουν επικεντρωθεί κυρίως σε δημογραφικές μεταβλητές, στον προσανατολισμό των προσωπικών αξιών των κοινωνικών λειτουργών (*personal value orientation*), καθώς και σε παράγοντες προσωπικότητας.

A. Δημογραφικοί παράγοντες

Το φύλο έχει αναγνωρισθεί ως ένας βασικός καθοριστικός παράγοντας για την επιλογή του επαγγέλματος της Κοινωνικής Εργασίας (Hooyman and Kaplan, 1976 στο Black et al., 1993; Rosenberg, 1957). Παρά την αύξηση του αριθμού των ανδρών κοινωνικών λειτουργών, οι γυναίκες αποτελούν ακόμα την πλειονότητα στο συγκεκριμένο επάγγελμα (Vincent, 1996). Αυτό οφείλεται στο ότι η κοινωνική αντίληψη για τους επαγγελματικούς ρόλους ανδρών και γυναικών είναι διαφορετική. Η ύπαρξη κοινωνικών αξιών που συνδέουν συγκεκριμένους τύπους εκπαίδευσης και επαγγελμάτων με συγκεκριμένο φύλο, επηρεάζουν τα άτομα

στο σχηματισμό των φιλοδοξιών και των επιθυμιών για την επαγγελματική τους ζωή. Οι περισσότεροι άνθρωποι τείνουν να επιλέγουν και να ταυτίζονται με μορφές εκπαίδευσης και απασχόλησης που συμφωνούν με τα κοινωνικά πρότυπα (Alvesson and Due Billing, 1997). Η Κοινωνική Εργασία, ως επάγγελμα που ασχολείται με τη φροντίδα, χαρακτηρίζεται εύκολα ως «γυναικεία απασχόληση» (Dominelli, 1997). Εκτός του ότι η πλειοψηφία των κοινωνικών λειτουργών είναι γυναίκες, οι περισσότεροι, από το παρελθόν μέχρι σήμερα, είναι λευκοί, παντρεμένοι και προέρχονται από αστικές περιοχές (Council on Social Work Education, 1989; Golden, Pins and Jones, 1972; Pins, 1963 στο Black et al., 1993).

Β. Η οικογένεια προέλευσης και πρότερες τραυματικές εμπειρίες ως καθοριστικοί παράγοντες για την επιλογή του επαγγέλματος

Ένα ρεύμα σκέψης σχετικά με τους καθοριστικούς παράγοντες για την επιλογή του επαγγέλματος, υποστηρίζει ότι συγκεκριμένα γεγονότα στην οικογένεια προέλευσης των ατόμων ασκούν μεγάλη επιρροή στις αποφάσεις τους όσον αφορά στη μελλοντική τους απασχόληση (Lewis Rompf and Royse, 1994). Στα πλαίσια αυτής της θεώρησης, ορισμένοι ερευνητές εξέτασαν εάν η επιλογή της Κοινωνικής Εργασίας συνδέεται με την ύπαρξη συγκεκριμένων τραυματικών γεγονότων στην οικογένεια προέλευσης των κοινωνικών λειτουργών. Οι Lewis Rompf and Royse (1994) βρήκαν ότι τόσο οι προπτυχιακοί όσο και οι μεταπτυχιακοί φοιτητές Κοινωνικής Εργασίας ήταν πιθανότερο να προέρχονται από δυσλειτουργικές οικογένειες (οικογένειες με προβλήματα αλκοολισμού, εξάρτησης από ναρκωτικά, κακοποίησης- παραμέλησης των παιδιών, προβλήματα σχέσεων μεταξύ των γονέων) συγκριτικά με φοιτητές άλλων Σχολών. Επίσης, άλλες έρευνες (Black et al., 1993) έδειξαν ότι η συχνότητα ύπαρξης *ψυχοκοινωνικού τραύματος*¹ (*psychosocial trauma*) στην παιδική ηλικία των μεταπτυχιακών φοιτητών Κοινωνικής Εργασίας ήταν σε σημαντικό βαθμό μεγαλύτερη σε σύγκριση με τους μεταπτυχιακούς φοιτητές Διοίκησης Επιχειρήσεων. Όσον αφορά στην οικογένεια προέλευσης των μεταπτυχιακών αποφοίτων Κοινωνικής Εργασίας (Lackie, 1983 στο Lewis Rompf and Royse, 1994), τα 2/3 των αποφοίτων ανέφεραν ότι είχαν ρόλο *μεσολαβητή* και περιέγραψαν τους εαυτούς τους ως *τα καλά, υπερβολικά υπεύθυνα παιδιά της οικογενείας* ή ως *τα παιδιά που έπαιζαν ρόλο γονέα* (*parentified children*)². Τέλος, σε συγκριτική έρευνα μεταξύ μεταπτυχιακών φοιτητών Κοινωνικής Εργασίας, Συμβουλευτικής, Διοίκησης Επιχειρήσεων και Παιδαγωγικής, οι κοινωνικοί λειτουργοί ήταν σημαντικά πιθανότερο να προέρχονται από οικογένειες με προβλήματα εξάρτησης από ναρκωτικά ή αλκοόλ ή οικογένειες των οποίων ένα μέλος είχε υποστεί βία. Οι ίδιοι οι φοιτητές Κοινωνικής εργασίας ήταν σημαντικά πιθανότερο να έχουν βιώσει σεξουαλική κακοποίηση (Russel et al., 1993).

-
1. Ως ψυχοκοινωνικό τραύμα (*psychosocial trauma*) στη συγκεκριμένη έρευνα οριζόταν η ύπαρξη στην οικογένεια ενός ή περισσότερων από τα παρακάτω προβλήματα: εξάρτηση από ναρκωτικά ή αλκοόλ, σωματική ή ψυχολογική κακοποίηση, σωματική ή ψυχική ασθένεια, περιστατικά αυτοκτονίας ή απόπειρας αυτοκτονίας.
  2. Το παιδί με ρόλο γονέα (*parentified child*), που συχνά είναι το πρωτότοκο παιδί ή το πρώτο κορίτσι της οικογένειας, είναι εκείνο που αναλαμβάνει ένα γονεϊκό ρόλο φροντίδας προς τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας, ο οποίος τελικά επεκτείνεται και στις εξωοικογενειακές σχέσεις.

Ωστόσο, μια κριτική που μπορεί να ασκηθεί στις συγκεκριμένες έρευνες είναι ότι, το φαινόμενο να υπάρχουν με μεγαλύτερη συχνότητα τραυματικά γεγονότα στις οικογένειες προέλευσης των φοιτητών Κοινωνικής Εργασίας συγκριτικά με οικογένειες φοιτητών άλλων Σχολών, είναι πιθανό να οφείλεται σε άλλους παράγοντες. Μια εξήγηση θα μπορούσε να είναι ότι οι φοιτητές Κοινωνικής Εργασίας, ίσως ως αποτέλεσμα της εκπαίδευσής τους, είναι σε θέση -περισσότερο από φοιτητές άλλων επιστημών- να αναγνωρίζουν την τυχόν ύπαρξη δυσλειτουργίας στις οικογένειές τους. Ίσως, επίσης ως αποτέλεσμα της εκπαίδευσής τους ή πιθανής συμμετοχής τους σε ψυχοθεραπευτικές διαδικασίες, νιώθουν περισσότερο άνετα και είναι πιο πρόθυμοι να παραδεχτούν και να αποκαλύψουν την τυχόν ύπαρξη τέτοιων προβλημάτων στο οικογενειακό τους περιβάλλον.

Γ. Η κοινωνικο-οικονομική προέλευση

Οι παράγοντες που επηρεάζουν την επιλογή του επαγγέλματος είναι πολλαπλοί. Η κοινωνική τάξη στην οποία ανήκει το άτομο είναι πιθανόν ένας παράγοντας αποφασιστικής σημασίας. Έρευνες έχουν δείξει την ύπαρξη διαφορών στην κοινωνικο-οικονομική προέλευση των φοιτητών διαφορετικών Σχολών. Η Κοινωνική Εργασία τείνει να προσελκύει φοιτητές χαμηλότερης κοινωνικο-οικονομικής προέλευσης συγκριτικά με άλλες Σχολές (Golden et al., 1972 στο Yael Enoch, 1988).

Δ. Ο προσανατολισμός των προσωπικών αξιών

Ο προσανατολισμός των προσωπικών αξιών (*personal value orientation*) είναι ένας άλλος παράγοντας που φαίνεται να σχετίζεται με την επιλογή του επαγγέλματος. Σε έρευνα μεταξύ 18 διαφορετικών επαγγελματικών κατηγοριών (Rosenberg, 1957) οι κοινωνικοί λειτουργοί ήταν περισσότερο *ανθρωπιστικά προσανατολισμένοι* (*human-oriented*) από όλους. Μελετώντας αρκετές χιλιάδες φοιτητές, ο Rosenberg ερεύνησε τους κύριους λόγους που τους οδήγησαν στην επιλογή του συγκεκριμένου πεδίου σπουδών. Μέσα από τις απαντήσεις τους εκφράστηκαν τέσσερις βασικές αξίες: η βοήθεια προς τους ανθρώπους μέσω της εργασίας, η απόκτηση πολλών χρημάτων, η απόκτηση κοινωνικού κύρους και η ευκαιρία να είναι κάποιος δημιουργικός μέσω της εργασίας και να χρησιμοποιεί τις δεξιότητές του. Η σπουδαιότητα που απέδιδαν οι φοιτητές σε κάθε μια από αυτές τις αξίες διέφερε ανάλογα με το αντικείμενο των σπουδών τους. Έτσι, για παράδειγμα, οι φοιτητές Κοινωνικής Εργασίας, Ιατρικής και Παιδαγωγικής θεωρούσαν σημαντικότερο να δουλεύουν με ανθρώπους και να τους βοηθούν, ενώ οι φοιτητές Μηχανολογίας ή Φυσικών Επιστημών απέδιδαν τη μικρότερη σημασία σ' αυτή την αξία. Οι φοιτητές που αξιολόγησαν την απόκτηση πολλών χρημάτων και κοινωνικού κύρους ως πολύ σημαντικές αξίες ήταν εκείνοι που διάλεξαν να σπουδάσουν Διοίκηση Επιχειρήσεων, ενώ για τους φοιτητές Κοινωνικής Εργασίας αυτές οι αξίες δεν είχαν ιδιαίτερη σημαντικότητα. Σε αποτελέσματα που επιβεβαιώνουν την παραπάνω έρευνα κατέληξαν και μεταγενέστερες μελέτες (Marsh, 1988, στο Black et al., 1993). Εκείνοι που επέλεξαν να σπουδάσουν Κοινωνική Εργασία, ακόμα και αν δεν κατάφεραν να περάσουν στη συγκεκριμένη Σχολή, είχαν αξίες διαφορετικές από φοιτητές συναφών επιστημών (Yael Enoch, 1988).

Δύο παλαιότερες έρευνες που έγιναν με διαφορά μιας δεκαετίας μεταξύ τους (Pins, 1963; Golden et al., 1972 στο Hanson and McCullagh, 1995) έδειξαν ότι αξίες όπως, ο αλτρουισμός, ο κοινωνικός ιδεαλισμός και το ενδιαφέρον για κοινωνική αλλαγή παίζουν καθοριστικό ρόλο στην επιλογή της Κοινωνικής Εργασίας. Οι φοιτητές Κοινωνικής Εργασίας θεωρούσαν την ευκαιρία να δουλεύουν με ανθρώπους, σημαντικότερη από άλλες αξίες εργασίας (Gockel, 1966 στο Lewis Rompf and Royse, 1994). Επίσης, σε πρόσφατη έρευνα σε προπτυχιακούς φοιτητές Κοινωνικής Εργασίας (Csikai and Rozensky, 1997) βρέθηκε ότι οι αλτρουιστικοί λόγοι, περισσότερο από άλλους παράγοντες, έπαιξαν κυρίως ρόλο στην επιλογή του επαγγέλματος.

Αντίθετα με όσα αναφέρθηκαν παραπάνω, άλλοι ερευνητές υποστήριξαν ότι οι σημερινοί σπουδαστές Κοινωνικής Εργασίας ενδιαφέρονται λιγότερο για τις αδύναμες ομάδες του πληθυσμού –αντίθετα με την παραδοσιακή πρακτική της Κοινωνικής Εργασίας- ενώ το ενδιαφέρον τους στρέφεται κυρίως στην απόκτηση χρημάτων και κοινωνικού κύρους. Τα κίνητρα βάση των οποίων επιλέγουν την Κοινωνική Εργασία είναι επομένως κάθε άλλο παρά αλτρουιστικά (Rubin et al., 1986). Ωστόσο, αποτελέσματα άλλων ερευνών υποστηρίζουν ακριβώς την αντίθετη άποψη. Βασικό κίνητρο των φοιτητών φαίνεται να είναι η προσφορά υπηρεσιών στους άλλους, ενώ ενδιαφέρονται κυρίως για τους συνανθρώπους τους και το περιβάλλον (Getzel, 1983). Οι τρεις κυριότεροι παράγοντες που οδήγησαν τους προπτυχιακούς φοιτητές στην Κοινωνική Εργασία ήταν, με σειρά προτεραιότητας: η ευχαρίστηση του να δουλεύει κανείς με ανθρώπους, η δυνατότητα, μέσω της Κοινωνικής Εργασίας, να συμβάλει στην ευημερία του ατόμου και η δυνατότητα να συμβάλει στην ευημερία της κοινωνίας (McCullagh, 1985). Η ευκαιρία να δουλεύουν με ανθρώπους εμφανίζεται ως ένα από τα πρώτιστα κίνητρα για την επιλογή της Κοινωνικής Εργασίας, περισσότερο από ιδιοτελή, κοινωνικά ή άλλα κίνητρα (Christie and Kruk, 1998).

Η Butler (1990), βρήκε να συνυπάρχουν παράλληλα στους φοιτητές τόσο το ενδιαφέρον να προσφέρουν σε παραδοσιακούς τομείς άσκησης της Κοινωνικής Εργασίας (για παράδειγμα, με ηλικιωμένους, με άτομα εξαρτημένα από ναρκωτικά κλπ) όσο και η προσδοκία σε κάποια στιγμή της καριέρας τους να δουλέψουν ιδιωτικά έχοντας όλα τα οφέλη του ελεύθερου επαγγελματία. Τα αποτελέσματα άλλης έρευνας σε προπτυχιακούς φοιτητές Κοινωνικής Εργασίας έδειξαν ότι τα κίνητρα για την επαγγελματική τους επιλογή ήταν τόσο η προσφορά στους άλλους όσο και το προσωπικό τους συμφέρον (Hanson and McCullagh, 1995). Τα κίνητρα αυτά δεν παρουσίασαν σημαντικές αλλαγές κατά τη διάρκεια των 10 χρόνων που ήταν η διάρκεια της έρευνας. «Το γεγονός ότι όσοι επιλέγουν την Κοινωνική Εργασία έχουν ως κίνητρα, τόσο το ενδιαφέρον να προσφέρουν στους άλλους, όσο και προσωπικά κίνητρα, όπως η αμοιβή και οι εργασιακές συνθήκες υποδηλώνει ότι...το προσωπικό συμφέρον δεν είναι οπωσδήποτε ασύμβατο με το ενδιαφέρον για τους άλλους. Στην πραγματικότητα αυτοί οι δύο παράγοντες φαίνεται να συνδυάζονται, καθώς είναι απίθανο να μπορούν οι κοινωνικοί λειτουργοί να διατηρήσουν αμείωτο το ενδιαφέρον προς τους άλλους εάν παράλληλα δεν τους δίνεται η ευκαιρία να εξασφαλίσουν έναν ικανοποιητικό τρόπο ζωής» (Hanson and McCullagh, 1995, σ. 35).

Η κριτική που έχει ασκηθεί σε τέτοιου είδους έρευνες (Watson, 1995), υποστηρίζει ότι υπάρχει πάντα ο κίνδυνος να θεωρήσουμε τις προσωπικές αξίες ως καθοριστικούς παράγοντες για την επιλογή του επαγγέλ-

ματος. Ωστόσο, είναι εξίσου πιθανόν, οι αξίες που οι ερωτώμενοι δηλώνουν ως πιο σημαντικές σε τέτοιες έρευνες, να είναι εκείνες οι οποίες οι ίδιοι θεωρούν ότι ταιριάζουν με το επάγγελμά τους (στο οποίο τους οδήγησαν οι υπάρχουσες ευκαιρίες και οι επιρροές της κοινωνικής τάξης, της οικογένειας, της εκπαίδευσης και των υπολοίπων παραγόντων).

Ε. Στοιχεία γύρω από την ελληνική πραγματικότητα

Σε έρευνα του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών σχετικά με την επιλογή επαγγέλματος (Κασιμάτη, 1991), όσον αφορά στον τομέα Παροχής Υπηρεσιών των Τ.Ε.Ι. που περιελάμβανε τα Τμήματα Κοινωνικής Εργασίας και Βρεφονηπιοκόμων, βρέθηκε ότι η συμμετοχή των γυναικών ήταν συντριπτική (94%). Σ' αυτό το ποσοστό, σύμφωνα με την ερευνητική ομάδα, αντανakλώνται οι ιδιαιτερότητες του καταμερισμού εργασίας ως προς το φύλο, που οφείλονται όχι τόσο στις ιδιαίτερες απαιτήσεις των συγκεκριμένων επαγγελματικών ρόλων, όσο στις κοινωνικές προκαταλήψεις και αξίες για τη γυναικεία απασχόληση. Σημαντικό ποσοστό των πτυχιούχων (62%) είχαν πατέρα με εκπαιδευτικό επίπεδο της Γ' Γυμνασίου και κάτω. Είναι φανερό ότι τα επαγγέλματα του τομέα Παροχής Υπηρεσιών δεν έχουν υψηλό κοινωνικό γόητρο και σε ορισμένες περιπτώσεις οι συνθήκες άσκησής τους είναι δύσκολες, με αποτέλεσμα να καταλήγουν σε αυτά τα επαγγέλματα άτομα από τα χαμηλότερα κοινωνικά στρώματα. Το γεγονός ότι οι περισσότεροι απόφοιτοι αυτών των Σχολών προέρχονται από πατέρα χαμηλής εκπαιδευτικής βαθμίδας, δείχνει ότι δεν έχει καταξιωθεί στη συνείδηση του κοινού η χρησιμότητα και η κοινωνική αποστολή τους. Το κοινωνικό κύρος αυτών των Σχολών είναι χαμηλότερο, γι' αυτό και οι φοιτητές που καταλήγουν εκεί –χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν υπάρχουν εξαιρέσεις- είναι όσοι δεν έχουν άλλες διεξόδους, ενώ για τα χαμηλά κοινωνικά στρώματα είναι ίσως ο μόνος τρόπος για να επιδιώξουν κοινωνική άνοδο (Κασιμάτη, 1991).

Στο ερώτημα που τέθηκε από τους ερευνητές της παραπάνω έρευνας «πώς πήραν την απόφαση να σπουδάσουν» στα συγκεκριμένα Τμήματα στα οποία φοιτούσαν, μόνο το 40,9% των αποφοίτων των Σχολών Παροχής Υπηρεσιών απάντησε ότι ήταν αποτέλεσμα της επιθυμίας και της κλίσης τους, ενώ το 59,1% ανέφερε άλλους λόγους (υπόδειξη οικογένειας, δομή του συστήματος εισαγωγικών εξετάσεων, σταδιοδρομία, οι συγκεκριμένες σπουδές ήταν προσιτές στα οικονομικά τους μέσα). Οι προαναφερθέντες λόγοι για το 59,1% των αποφοίτων υποδηλώνουν ότι υπήρξε κάποιος συμβιβασμός από τη μεριά τους όσον αφορά στο τι πραγματικά ήθελαν να σπουδάσουν και τι κατέληξαν να σπουδάσουν. Μια κατάταξη των Σχολών των Τ.Ε.Ι. σε ζώνες υψηλού, μέσου και χαμηλού βαθμού επιθυμίας ανάλογα με τις συχνότητες που παρουσίασε το κριτήριο «επιθυμία», ως παράγοντας που συνέβαλε στην απόφασή τους να σπουδάσουν στη συγκεκριμένη ειδικότητα, έδειξε ότι οι Σχολές Παροχής Υπηρεσιών βρίσκονται στη ζώνη του μέτριου βαθμού επιθυμίας. Όπως προαναφέρθηκε, οι Σχολές αυτές αποτελούν λύση ανάγκης για όσους επιθυμούν την επαγγελματική και κοινωνική άνοδο. Οι φοιτητές των Σχολών αυτών είναι σε μεγάλο βαθμό παιδιά γεωργών και εργατών και «...μπορεί οι επιλογές να είναι θεληματικές, κάτω όμως από μια απόλυτα συνειδητοποιημένη κατάσταση των ορίων μέσα στα οποία μπορούν να κινηθούν και να δράσουν» (Κασιμάτη, 1991).

Επιπλέον, όσον αφορά στα Τμήματα των Τ.Ε.Ι., το χαμηλότερο κοινωνικό γόητρο που έχουν συγκριτικά με τα Τμήματα των Πανεπιστημίων διευκολύνει την πρόσβαση σε αυτά φοιτητών από τα χαμηλότερα κοινω-

νικο-οικονομικά στρώματα. Τα Τ.Ε.Ι. προσφέρουν μια εναλλακτική λύση σε πολλούς υποψηφίους και κυρίως, στους «λιγότερο προνομιούχους», από άποψη τόσο οικονομικού όσο και πολιτισμικού κεφαλαίου (Gounias, 1998).

Επίλογος

Εκτός από τους παράγοντες που αναφέρονται στη διεθνή βιβλιογραφία ως καθοριστικοί, όσον αφορά στην επιλογή επαγγέλματος (δημογραφικές μεταβλητές, η κοινωνικο-οικονομική προέλευση, ο προσανατολισμός των προσωπικών αξιών, πρότερες τραυματικές εμπειρίες στην οικογένεια προέλευσης), η έρευνα του Ε.Κ.Κ.Ε. σε αποφοίτους Α.Ε.Ι. και Τ.Ε.Ι. στην Ελλάδα (Κασιμάτη, 1991) εισήγαγε ένα διαφορετικό παράγοντα: τον συμβιβασμό. Οι απόφοιτοι των Σχολών Παροχής Υπηρεσιών –σε σημαντικό ποσοστό– βρέθηκαν να έχουν επιλέξει ένα κλάδο σπουδών αναγνωρίζοντας ότι δεν είχαν εναλλακτικές λύσεις στις συγκεκριμένες κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες και με το συγκεκριμένο εκπαιδευτικό σύστημα. Αυτή η –κατά μία έννοια «περιορισμένη»– επιλογή, αποκτά ιδιαίτερη σημασία αν λάβουμε υπόψη, ότι τα κίνητρα σύμφωνα με τα οποία τα άτομα επιλέγουν το μελλοντικό τους επάγγελμα, είναι πολύ πιθανόν να επηρεάσουν τόσο την απόδοσή τους κατά τη διάρκεια των σπουδών, όσο και τη μελλοντική τους ταύτιση με το επάγγελμα.

Βιβλιογραφία

- Allvesson, M. & Due Billing, Yv. (1997). *Understanding Gender and Organizations*. U.K.: Sage
- Banks, M., Bates, I., Breakwell, G., Bynner, J., Emler, N., Jamieson, L. and Roberts, K. (1992). *Careers and identities*. U.K.: Milton Keynes: Open University Press
- Black, Ph. N., Jeffreys, D. & Kennedy Hartley, El. (1993). "Personal history of psychosocial trauma in the early life of Social Work and Business students". *Journal of Social Work*, 29 (2), pp. 171-180
- Butler, A. C. (1990). "A re-evaluation of Social Work students' career interests". *Journal of Social Work Education*, 26 (1), pp.45-56
- Christie, Al. & Kruk, Ed. (1998). "Choosing to become a social worker: motives, incentives, concerns and disincentives". *Social Work Education*, 17 (1), pp.21-34
- Csikai, El. & Rozensky, C. (1997). "Social Work Idealism and students' perceived reasons for entering Social Work". *Journal of Social Work Education*, 33 (3), pp.529-538
- Dominelli, L. (1997). *Sociology for Social Work*. U.K.: McMillan Press LTD.
- Getzel, G. S. (1983). "Speculations on the crisis in Social Work recruitment: Some modest proposals". *Social Work*, 28, pp. 235-237

- Ginzberg, E. J., Ginzburg, S. W., Axelrad, S. & Herma, J. L. (1951). *Occupational Choice: an Approach to a General Theory*. New York: Columbia University Press
- Gouvias, D. (1998). "The relation between unequal access to higher Education and labour Market structure: the case of Greece". *British Journal of Sociology of Education*, 19 (3), pp. 305-333
- Hanson, J. C. & McCullagh, J. C. (1995). "Career choice factors for BSW students: a 10 – year perspective". *Journal of Social Work Education*, 31 (1), pp.28-37
- Κασιμάτη, Κ. (1991). *Έρευνα για τα κοινωνικά χαρακτηριστικά της απασχόλησης. Μελέτη Ι – Η επιλογή του επαγγέλματος*. Αθήνα: Ε.Κ.Κ.Ε.
- Layder, D., Ashton, D. and Sung, J. (1991). "The empirical correlates of action and structure: the transition from school to work". *Sociology*, 25 (3), pp. 447-464
- Lewis Rompf, E. & Royse, D. (1994). "Choice of Social Work as a career". *Journal of Social Work Education*, 30 (2), pp.163-171
- McCullagh, J. C. (1985). "Undergraduates choose Social Work: Challenging an uncertain future". *Paper presented at 31st Annual Programme Meeting of the Council on Social Work Education, February 17-20, 1985, Washington, D.C.*
- Musgrave, P. (1967). "Towards a sociological theory of Occupational Choice" in Williams W. (ed.) (1974) *Occupational Choice*. U.K.: George Allen & Unwin
- Roberts, K. (1975). "The developmental theory of occupational choice" in Esland et al. (eds.) *People and Work*. Edinburgh: Holmes McDougall
- Rosenberg, M. (1957). *Occupations and Values*. Chicago, Ill: Free Press
- Rubin, A., Johnson, P. J. & DeWeaver, K. L. (1986). "Direct practice interests of the MSW students: Changes from entry to graduation". *Journal of Social Work Education*, 22 (2), pp.98-108
- Russel, R., Gill, P., Coyne, A. & Woody, J. (1993). "Dysfunction in the family of origin of MSW and other graduate students". *Journal of Social Work Education*, 29 (1), pp.121-129
- Super, D. (1957). *The Psychology of Careers*. New York: Harper & Row
- Vincent, J. (1996). "Why ever do we do it? Unconscious motivation in choosing Social Work as a career". *Journal of Social Work Practice*, 10 (1), pp.63-69
- Watson, T. (1995). *Sociology, work and industry*. London: Routledge
- Yael, En. (1988). "Why are they different? Background, occupational choice, institutional selection and attitudes of Social Work students". *Journal of Social Work Education*, 24 (2), pp. 165-174